

Vuoden 1936 irtolaislaki

Miten irtolaisuutta valvottiin ja ehkäistiin?

Eetu Lehtinen

11/2021

TIIVISTELMÄ

Eetu Lehtinen: Vuoden 1936 irtolaislaki - Miten irtolaisuutta valvottiin ja ehkäistiin?

Opinnäytetyön muoto: Laadullinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Pauli Mäkelä & Mikko Mäkinen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee irtolaisuutta ja sen valvontaa, sekä ehkäisyä poliisin ja muiden huoltoviranomaisten näkökulmasta. Suomessa vuonna 1936 annettu irtolaislaki korvasi vuonna 1883 annetun irtolaisasetuksen. Uuden lain voimaantulo näkyi sen ajan poliisin ammattilehdissä ohjeistavina ja tiedottavina kirjoituksina kyseistä lakia koskien.

Opinnäytetyö on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus, joka soveltaa historian- ja lehdistötutkimuksen menetelmiä. Aineistona työhön on käytetty Suomen poliisilehteä ja Poliisimies-lehteä. Työ on rajattu käsittelemään artikkeleita vuosien 1936–1951 väliltä. Tämän aineiston käsittelyyn hyödynnetään teemoittelua ja sitä analysoidaan kiinnostus- ja motivaatioanalyysinä apuna käyttäen.

Opinnäytetyö antaa historiallisen yleiskatsauksen irtolaisuuteen ja siihen, miten sitä poliisin ja muiden viranomaisten toimesta valvottiin, sekä ehkäistiin uuden irtolaislain alkuvuosina. Irtolaiset olivat ei-toivottuja henkilöitä, jotka haluttiin pois katukuvasta. Irtolaislaki antoi viranomaisille keinoja näiden ”mustien lampaiden” kitkemiseksi.

Sivumäärä: 22

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Marraskuu 2021

Avainsanat: kvalitatiivinen tutkimus, historia, irtolaislaki, irtolaiset, irtolaisvalvonta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 IRTOLAISLAKI.....	1
3 TUTKIMUKSEN AIHE JA TOTEUTUS.....	2
3.1 Tutkimusongelma	2
3.2 Tutkimusmenetelmä	3
3.3 Tutkimuksen aineisto.....	4
3.3.1 Poliisimies.....	4
3.3.2 Suomen poliisilehti	4
3.4 Aineiston rajaus.....	5
4 AINEISTON TEEMOITTELU.....	5
4.1 Irtolaiset.....	6
4.2 Irtolaisuuden valvonta ja ehkäisy	9
4.3 Huoltopoliisi	13
4.4 Irtolaisrekisteri	14
5 AINEISTON YHTEENVETO	15
5.1 Lähdekritiisyys.....	16
5.2 Aineiston analysointi.....	16
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	18
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	20

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää mitä oli irtolaisuus, sekä miten sitä Suomen poliisin toimesta valvottiin ja ehkäistiin. Varsinaista tutkimusta irtolaisuuteen liittyen ei ole Poliisiammattikorkeakoulussa ennen tätä työtä tehty. Aihetta on kyllä sivuttu kahdessa Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä ja Poliisimuseon Itsenäisen Suomen poliisi-verkkonäyttelyssä, mutta vain parin kuvatekstin verran. Poliisiammattikorkeakoulun ulkopuolelta puolestaan löytyy aiheesta useampikin tutkimus.

Opinnäytetyöhön ajatus syntyi Poliisimuseon tutkijalta Maritta Jokiniemeltä. Kuten myös siitä, että aineistona voisi käyttää sen aikakauden merkittävimpiä poliisin ammattilehtiä, Poliisimestä ja Suomen poliisilehteä. Irtolaisuudesta olisi löydettävissä aineistoa useammankin opinnäytetyön verran, mutta tämä työ käsittelee lähinnä sen valvontaa ja ehkäisyä poliisin, sekä huoltoviranomaisten näkökulmasta.

Opinnäytetyö on muodoltaan laadullinen tutkimus, joka soveltaa lehdistön- ja historiantutkimuksen menetelmiä. Työ alkaa katsauksella irtolaislain historiaan, jonka jälkeen kerrotaan tarkemmin tutkimuksen aiheesta, sekä toteutuksesta. Kun tutkimusongelma, tutkimusmenetelmä ja käytetty aineisto ovat selvillä, siirtyy työ varsinaiseen tutkimukseen, eli aineiston läpikäyntiin ja analyysiin. Lopuksi mietitään vastasiko työ esitettyyn tutkimuskysymykseen ja tehdään sen pohjalta johtopäätökset, sekä pohdinta.

2 IRTOLAISLAKI

”Jo varhaisista ajoista alkaen on yhteiskunta katsonut tarpeelliseksi turvata itsensä niitä vastaan, jotka toimettomana kiertelivät paikasta toiseen.” (Suomen poliisilehti n:o 4/1936).

17. tammikuuta 1936 annettu ja 1. tammikuuta 1937 voimaan tullut irtolaislaki korvasi vuonna 1883 annetun irtolaisasetuksen. (Sosiaaliministeriö 1949). Irtolaislaki ja siihen tehdyt muutokset, sekä lisäykset kumottiin vuonna 1986 päihdehuoltolain voimaan tulon myötä. Irtolaislaki oli yksi monesta huoltolaista, muiden ollessa lastensuojelu-, alkoholisti- ja köyhäinhuoltolaki, sekä laki kunnallisista huoltolautakunnista. (Kinnunen 2019).

Laki käsitteli irtolaisia ja heitä koskevia toimenpiteitä, työ- ja pakkotyölaitosten pykälää, sekä huoltoviranomaisia ja heidän menettelyjään. Vuonna 1945 lisättiin lain jatkeeksi erillinen Irtolaisrekisteriasetus, joka sisälsi ohjeistuksen irtolaisilmoitusten tekemisestä ja irtolaisrekisterin ylläpidosta. (Sisäministeriö 1949)

Vuoden 1883 vanhan irtolaisasetuksen 1§ mukaan irtolainen oli työhön kykenevä henkilö, joka kuljeksi kotipaikkakuntansa ulkopuolella ilman omia elatusvaroja, tai eli jonkun muun huolenpidon kautta, ja sen ohessa harjoitti siveetöntä tai säädytöntä elämää. (Ståhlberg 1893, 116).

Uusi laki laajensi ja tarkensi irtolaisuuden määritelmää. Yksi suurista muutoksista oli ero tunnusmerkistössä vanhaan lakiin nähden. Aikaisemman lain mukaan henkilöä voitiin pitää irtolaisena vasta, kun häneen sopi yhtä aikaa kaikki neljä lain kohtaa: elatusvarojen puute, toimeettomuus, sekä kuljeskeleva ja siveetön elämä. Uudessa laissa yhdenkin kohdan täytyminen riitti irtolaisen tunnusmerkistöksi. (Poliisimies n:o 23 & 24/1937).

Sen lisäksi, että irtolaislaki antoi aseita itse irtolaisuutta vastaan, oli sen toinen tärkeä tehtävä rikosten ennaltaehkäisy. Usein irtolaiset olivat rikollisia ja rikolliset irtolaisia. Lain avulla päästiin käsiksi tavanomaisiin rikollisiin, mihin rikoslaille ei kyllin tehokkaasti pystytty poliisin toimesta vaikuttamaan. Lain mukaan irtolaisten valvonta ja heihin kohdistetut tutkintatoimet olivat poliisi- ja huoltoviranomaisten vastuulla. (Poliisimies n:o 23 & 24/1937).

3 TUTKIMUKSEN AIHE JA TOTEUTUS

3.1 Tutkimusongelma

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka soveltaa lehdistö- ja historiantutkimuksen menetelmiä. Työn tarkoituksena on selvittää poliisin ammattilehtien artikkeleita aineistona käyttäen mitä oli irtolaisuus, sekä miten sitä Suomen poliisin toimesta valvottiin ja ehkäistiin. Irtolaisuus aiheena on varsin mielenkiintoinen ja se herättää paljon kysymyksiä. Kuten keitä irtolaiset olivat? Millaisia seuraamuksia irtolaisuudesta oli? Minkälaisia toimenpiteitä Suomen valtio teki irtolaisuuden kitkemiseksi?

Tutkimuskysymys auttaa ymmärtämään paremmin sen, mihin tutkimuksella halutaan saada vastauksia. Sen lisäksi se auttaa tutkimusongelman hahmottamisessa. Tämä tutkimus pyrkii vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymykseen:

1. Millaisen kokonaiskuvan irtolaisuudesta, sekä sen valvonnasta ja ehkäisystä saa Suomen poliisin ammattilehtien artikkeleiden pohjalta?

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on aineistolähtöistä analyysia, joka tarjoaa tutkijalleen vapautta joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Tutkijalta vaaditaan niin tutkimuksellista mielikuvitusta, kuin uusien menetelmällisten tai kirjoitustapaa koskevien ratkaisujen kokeilemistä. Aineistoksi laadulliseen tutkimukseen kelpaa esimerkiksi elämäkerrat, kirjeet, elokuvat, kuin yleisönosastokirjoituksetkin. Sen lisäksi, että tutkimuksen aineistoksi kelpaa melkein mikä tahansa tekstimuotoinen aineisto, on laadullisessa tutkimuksessa mahdollista keskittyä varsin pieneen otantaan jonkin aiheen ympäriltä ja pyrkiä analysoimaan sitä mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 13–20).

Sari Autio-Sarasmon (2008) mukaan historian tutkiminen on kannattavaa sen takia, että nykyisyyttä ei voi ymmärtää ilman menneisyyttä. Historian tutkimus on menneisyyden analyttistä ja kriittistä arvioimista niillä tiedoin, joita tutkijalla on. Nykyään historian tutkimuksen lähteet ovat yhä moninaisempia. Lähes kaikki ihmisen tuottamat materiaalit voivat olla historian tutkimuksen aineistona. Kuten valokuvat, äänitteet, elokuvat, lehdet, haastattelut ja esineet.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Kirjassaan ”Johdatus laadulliseen tutkimukseen” Jari Eskola ja Juha Suoranta ovat jakaneet laadullisten aineistojen analyysitavat kuuteen eri menetelmään: Kvantitatiivisiin analyysitekniikoihin, teemoitteluun, tyypittelyyn, sisällönerrittelyyn, diskursiivisiin analyysitapoihin, sekä keskusteluanalyysiin. (Eskola & Suoranta 1998, 161). Tämä opinnäytetyö käyttää näistä analyysimenetelmistä teemoittelua.

Teemoittelun avulla saadaan aineistosta nostettua esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tällä tavoin pystytään vertailemaan tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Kun aineistosta on poimittu sen sisältämät tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet, esitetään ne kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Jotta koottu aineisto ei jäisi vain sitaattikokoelmaksi, ei teemoittelu itsessään vielä riitä, vaan on löytyneiden teemakokonaisuuksien pohjalta tehtävä vielä analyysi ja johtopäätökset. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176). Tätä opinnäytetyötä varten on aineistona olleista poliisin ammattilehdistä kerätty irtolaisuuteen, sekä sen valvontaan ja ehkäisyyn liittyviä kirjoituksia.

Erkki Teräväisen (2008) mukaan lehdistötutkimus on yleensä ollut historiallis-kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän soveltamista. Lehdistötutkimuksessa voidaan aineistoa analysoida neljällä eri analyysitavalla. Näitä tapoja ovat kiinnostus-, asenne-, tavoite- ja motiivianalyysi. Kiinnostusanalyysi vastaa kysymykseen ”mitä” ja selvittää lehden kiinnostuneisuutta aiheeseen liittyen. Asenneanalyysi puolestaan vastaa kysymykseen ”miten” tarkoituksenaan selvittää lehden asennoitumista aiheeseen liittyen. Vastaukseen kysymykseen ”mistä syystä” antaa harvoin käytetty tavoiteanalyysi, mikä selvittää lehden taustatekijöiden tavoitteita. Motiivianalyysin vastaa kysymykseen ”mihin

pyrkien” ja etsii vastausta lehden tavoitteiden takana oleviin motivaatiotekijöihin. (Rasila 1973, viitattu teoksessa Teräväinen 2008).

Tämä opinnäytetyö hyödyntää analyysitapoinaan kiinnostusanalyysia ja motivaatioanalyysia. Ensin aineisto käydään läpi etsien kirjoituksia irtolaisuuteen liittyen. Tämän jälkeen aineistosta nostetaan teemoittelun avulla tutkimuskysymyksen kannalta keskeisiä aiheita. Lopuksi teemoiteltu aineisto analysoidaan kiinnostus- ja motivaatioanalyysia apuna käyttäen.

3.3 Tutkimuksen aineisto

Laadullinen tutkimus ei välttämättä vaadi uuden tutkimusaineiston keräämistä, vaan tutkijan on mahdollista käyttää myös jo olemassa olevaa aineistoa. (Eskola & Suoranta 1998, 118–119). Hannu Uusitalon (1991) mukaan valmiit aineistot voidaan jakaa viiteen eri luokkaan: Aikaisempien tutkimusten aineistoihin, erilaisiin tilastoihin, henkilökohtaisiin dokumentteihin, organisaatioiden asiakirjoihin, sekä joukkotiedotuksen ja kulttuurin tuotteisiin. Poliisin ammattilehdet kuuluvat näistä viimeisimpänä mainittuun luokkaan.

Tämän opinnäytetyön aineistona on käytetty poliisin ammattilehtien, Poliisimiehen ja Suomen poliisilehden artikkeleita. Poliisimies oli Suomen Poliisiliiton jäsenlehti ja Suomen poliisilehden oli suunnattu taas enemmän poliisipäällystölle. Sekä miehistön, että päällystön ollessa teksteissä edustettuna, saadaan kirjoittelujen pohjalta kattava kuva tutkitusta aiheesta.

3.3.1 Poliisimies

Kun Suomen poliisilehteä ei saatu hankittua Suomen Poliisien liiton (SPL) jäsenlehdeksi, perustettiin Poliisimies-lehti. Sen ensimmäinen numero ilmestyi joulukuussa 1929. (Poliisimies näytenumero, 1929) Poliisimies lehden vuosikerta koostui 24 numerosta. Nykyään lehti on Suomen Poliisijärjestöjen Liiton (SPJL) jäsenlehti ja se ilmestyy nimellä Poliisi & Oikeus.

3.3.2 Suomen poliisilehti

Suomen ensimmäinen poliisialan ammattilehden, Suomen poliisilehden, ensimmäinen vuosikerta ilmestyi vuonna 1921. Lehti tavoitteli poliisihenkilöstön järjestäytymistä ja ammatillista kehitystä. (Suomen poliisilehti N:o 1, 1921) Suomen poliisilehti jäi lähinnä poliisipäällystön ammattilehdeksi Suomen poliisien liiton perustettua Poliisimiehen liiton omaksi lehdeksi. Suomen poliisilehden vuosikerta koostui Poliisimiehen tavoin 24 numerosta. Vuodesta 1953 alkaen muodostui lehti kuitenkin enää 14 numerosta.

3.4 Aineiston rajaus

Opinnäytetyön aineisto on rajattu koskemaan Poliisimiehen ja Suomen poliisilehden artikkeleita vuosilta 1936–1951. Artikkeleita irtolaisuutta koskien ei ennen vuotta 1936 poliisin ammattilehdissä ollut kirjoitettu ja vuoden 1951 jälkeen ilmestyneet artikkelit käsittelivät paljolti samoja teemoja kuin aikaisempienkin vuosien tekstit. Näiden lisäksi rajauksen avulla on pyritty pysymään ammattikorkeakoulutasoisen opinnäytetyön viitekehysissä.

4 AINEISTON TEEMOITTELU

Aineistosta etsittiin irtolaisuuteen ja sen valvontaan liittyviä artikkeleita. Poliisiammattikorkeakoulun kirjaston henkilökunnalla oli tietokoneella Excel-pohjainen hakutaulukko, jolla pystyttiin hakemaan Poliisimiehen, sekä Suomen poliisilehden artikkeleita halutuilla hakusanoilla. Aineiston hakemiseen tästä taulukosta on käytetty hakusanoja *irtolaislaki*, *irtolaisuus*, *huoltopoliisi*, sekä *irtolaisrekisteri*.

Hakusanoilla löydetyistä aineistosta oli tarkoitus löytää teemakokonaisuuksia. Se tarkoitti ensin koko aineiston läpi käymistä tutkimukseen sopivia artikkeleita etsien. Aineiston käsittelyn jälkeen niistä etsittiin yhdistäviä teemakokonaisuuksia. Artikkelit on koottu seuraavan neljän teemakokonaisuuden alle:

- Irtolaiset
- Irtolaisuuden valvonta ja ehkäisy
- Huoltopoliisi
- Irtolaisrekisteri

Osassa artikkeleista on käsitelty useampaa teemaa, joten sama artikkeli saattaa esiintyä muidenkin, kun vain yhden otsikon alla. Esimerkiksi moni irtolaisvalvontaa käsittelevä artikkeli on kirjoittajan toimesta aloitettu irtolaisuuden tunnusmerkistön avaamisella, jotta artikkelin sisällön ymmärtäminen helpottuisi.

Monessa saman teeman alle sopivassa artikkelissa on käsitelty samankaltaisia asioita. Aineistoa on pyritty käyttämään mahdollisimman laajasti ja vältetty samojen asioiden referoimista useampaan kertaan saman teeman alle. Tämän lisäksi artikkeleita referoidessa on pyritty alkuperäisen tekstin kieliasu ja vanhahtavat sanavalinnat pitämään muuttumattomana, jotta alkuperäisen tekstin sisältö välittyisi lukijalle mahdollisimman tarkasti. Nykykielessä harvoin enää puhutaan esimerkiksi väkijuomista tai haureudenharjoittamisesta.

4.1 Irtolaiset

Vuoden 1936 Suomen poliisilehden kirjoituksessa ”Irtolaisuudesta osa 2.” nimimerkki Y. R. kertoo 1. tammikuuta 1937 voimaantulevan irtolaislain 1. luvun 1 § määrittelevän irtolaisuuden tunnusmerkistön seuraavanlaisesti:

- 1) Työhön kykenevä henkilö, joka toimeettomana, riittäviä elatusvaroja vailla, kuljeksii paikkakunnalta toiselle, elleivät asianhaarat osoita hänen hakevan työtä;
- 2) Sellainen työhön kykenevä henkilö, jolla on tapana vieroksua työtä ja sen vuoksi joutuu köyhäinhoidon tarpeeseen tai tulee ylivoimaiseksi rasitukseksi toiselle henkilölle ja siten ilmeisesti saattaa tämän vaaraan joutua tarvitsemaan köyhäinhoitoa itselleen tai sille, josta hänen lain mukaan on pidettävä huolta;
- 3) henkilö, jolla on tapana kerjätä tai käyttää toista kerjuuseen taikka sallia, että hänen hoidossaan oleva kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö kerjää, sekä;
- 4) henkilö, joka pitämällä tapanaan hankkia tuloja hyvien tapojen vastaisilla ja siveellisesti hylättävillä keinoilla taikka muulla elämäntavallaan tuottaa ilmeistä vaaraa yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle ja siveellisyydelle.

Irtolaisena ei kuitenkaan lain mukaan pidettäisi alle 18-vuotta täyttäneitä, mielisairaita, tylsä- tai vähämielisiä henkilöitä. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Poliisimiehen artikkelissa vuodelta 1937 komisario Olli Asteljoki kertoo irtolaislain yhdeksi tärkeistä tehtävistä tavanomaisiin rikollisiin käsiksi pääsyn, joihin rikoslaille ei kyllin tehokkaasti pystytä vaikuttamaan. Edellä mainitun kaltaisia henkilöitä saattoivat olla esimerkiksi ammattipelurit, ennustajat, viinatrokarit, haureudenharjoittajat, tappelupukarit, sekä henkilöt, jotka olivat jatkuvasti taipuvaisia pikkurikollisuuteen. (Poliisimies n:o 23 & 24/1937).

Suomen poliisilehden artikkelissa vuodelta 1945 pohtii kirjoittaja mustalaisongelmaa. Hän kuvailee mustalaisia ongelmallisiksi yhteiskunnan ulkopuolella eläviksi levottomiksi luonnonlapsiksi, jotka kulkevat paikasta toiseen laeista, säännöistä ja tavoista välittämättä. Hänen mukaansa mustalaislaumat tuovat mukanaan uutisia pahoinpitelyistä, varkauksista, metelistä ja petoksista. Näiden rikosten lisäksi mustalaiset harrastavat myös kerjäämistä, povaamista ja muita hyvien tapojen vastaisia toimia. Mustalaisten leiriytyminen kaupunkien puistoihin ja metsiin aiheuttaa kirjoittajan mukaan paljon pahaa verta yleisössä ja epäkiitollista työtä poliisiviranomaisille. (Suomen poliisilehti n:o 16, 1945).

Rikostutkimuskeskuksen osastonjohtaja livari Kiljunen toteaa Suomen poliisilehden kirjoittamassaan artikkelissa irtolaisuudesta pidätettyjen henkilöiden koulusivistyksen olleen alhainen. Hänen

mukaansa luvattoman moni irtolainen ei ollut käynyt edes kansankoulua. (Suomen poliisilehti n:o 6, 1951)

Vaikkakin vuonna 1937 voimaantullut irtolaislaki jaotteli irtolaisuuden erikoiset tunnusmerkit neljään ryhmään, oli niitä erään Suomen poliisilehden artikkelin kirjoittajan, Tauno Järvisen mukaan kuitenkin todellisuudessa viisi. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951). Irtolaisuuden erikoiset tunnusmerkit olivat:

- 1) Kulkeminen paikasta toiseen
- 2) Työn vieroksuminen
- 3) Kerjääminen
- 4) Ammattimainen haureudenharjoittaminen
- 5) Muu huonotapainen elämä

Paikasta toiseen kulkemisen irtolaisuudeksi katsominen vaati henkilön kuljeksimisesta paikkakunnalta toiselle hakematta työtä, riittävien elatusvarojen puutetta, sekä työkykyisyyttä. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Kuljeksimisessä otettiin huomioon sen kesto ja mille alueille se on ulottunut. Johtuuko kuljeksiminen työttömyydestä, työtilaisuuksien puutteesta vai halusta karttaa työtä. Ovatko aikaisemmat työpaikat olleet satunnaisia ja mistä syystä henkilö on muuttanut työpaikkaa, tai sen jättänyt. Huomiota otettiin myös, millaiset työnsaantimahdollisuudet koko maassa ylipäätään olivat. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Riittävien elatusvarojen puutteesta kertoivat vähäinen määrä hallussa tavattuja rahavaroja ja se, että henkilöllä ei ollut keinoja hankkia sitä lisää laillisesti. Hyvien tapojen vastaisilla tavoilla, esimerkiksi kerjäämällä, hankittuja varoja ei luettu lain tarkoittamiin elatusvaroihin. Henkilön nykyisen rahatilanteen lisäksi selvitettiin, kuinka pitkäaikaista elatusvarojen puute oli ollut ja onko henkilö ollut köyhäinhoidon alaisuudessa. Työkykyisyydestä selvitettiin, oliko se täydellistä vai osittaista, sekä pysyvää vai tilapäistä. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Työn vieroksumisen oli oltava tavanomaista ja sellaista, että se johtaa köyhäinhoidon tarpeeseen. Tai sellaista, että työtä vieroksuva henkilö tulee ylivoimaiseksi rasitteeksi toiselle henkilölle. Lisäksi henkilön tuli olla työkykyinen. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Selvitettävänä oli mistä työnvieroksunta johtui. Johtuiko se henkilön laiskuudesta tai pyrkimyksestä karttaa työtä. Onko se tavanomaista, miten pitkään sitä on kestänyt ja onko työtilaisuuksia ollut tarjolla. Lisäksi selvitettiin henkilön mahdollinen juoppous tai alkoholismi, jolloin henkilöä tulisi käsitellä alkoholistina, eikä irtolaisena. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Ylivoimainen rasite tarkoitti sitä, että henkilö ajaa huolenpitäjänsä köyhähoidon alaisuuteen. Rasi-tettu saattoi olla niin sukulainen, kuin vieraskin ihminen. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Kerjäämisen tuli olla tavanomaisuuden lisäksi välitöntä, välillistä tai passiivista, eli kerjäämisen sal-limista hoidossa olevalle alaikäiselle. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Kerjuuksi laskettiin kaikki taloudellisen edun pyytäminen ilman maksua. Oli se sitten rahaa, vaat-teita, elintarvikkeita tai esimerkiksi yösiä. Oleellista oli jälleen tavanomaisuuden ilmeneminen. ”Ver-hottua kerjäämistä” oli rihkaman kaupustelu, sekä pihasoittaminen ja -laulaminen. (Suomen poliisi-lehti n:o 7/1951).

Passiivisen kerjäämisen tapauksessa selvitettiin, onko henkilö pyrkinyt estämään tai kieltänyt sen tekemisen, sekä se onko hän suhtautunut siihen passiivisen välinpitämättömästi. (Suomen poliisi-lehti n:o 7/1951).

Ammattimainen haureudenharjoittaminen edellytti tulojen hankkimista hyvien tapojen vastaisilla ja siveellisesti hylättävillä keinoilla, sekä tavanomaisuutta. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

”Tulojen hankkiminen” ei tarkoittanut pelkkiä rahatuloja, vaan myös ravintoloissa maksettu ruoka, hotellimajoitus, vaatteet ja lahjat katsottiin tuloiksi lain tarkoittamassa mielessä. Oleellista oli hyöty-mistarkoitus, joka katsottiin toteutuneeksi, kun tulot oli saatu tilapäisistä sukupuoli-suhteista kor-vauksena tai palkkiona. Jo palkkion vastaanottaminen pyytämättä sitä riitti tunnusmerkistön täytty-miseen. (Suomen poliisilehti n:o 7/ 1951).

Tulojen hankinta keinon ei tarvinnut olla sukupuoliyhteyttä, vaan riitti jos teko oli jokin muu ”hau-reellinen teko”. Ammattimaisen haureudenharjoittamisen erikoistunnusmerkki koski niin naisia, kuin miehiäkin. Myös parittaminen katsottiin haureudenharjoittamiseksi. (Suomen poliisilehti n:o 7/ 1951).

Muu huonotapainen elämä piti sisällään tavanomaisuuden lisäksi tulojen hankkimisen hyvien tapo-jen vastaisilla keinoilla, sekä kaikenlaisen pahennusta tuottavan elämän, josta on ilmeinen vaara yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle ja siveellisyydelle. (Poliisilehti n:o 7/1951).

Muun huonotapaisen elämän erikoistunnusmerkistö oli kaikista laajin, sillä se piti sisällään kaiken muun, mikä ei aikaisempiin tunnusmerkistöihin sopinut. (Poliisilehti n:o 7/1951).

Hyvien tapojen vastaisia keinoja hankkia tuloja oli ammattimainen povaaminen, eli ennustaminen, korttipelit ja kaikki muu uhkapelaamiseen liittyvä. Myös vahvan alkoholin, eli viinan valmistaminen ja myyminen katsottiin hyvien tapojen vastaiseksi tulonlähteeksi. (Poliisilehti n:o 7/1951).

Pahennusta tuottavaa elämää elävät henkilöt olivat pääasiassa juoppoja, "rauhanhäiritsijöitä" ja taprikollisia. (Poliisilehti n:o 7/1951).

Suomen poliisilehdessä kirjoittaja livari Kiljunen kertoo esimerkkitapauksen erään 40-vuotiaan naisirtolaisen osalta. Ennen vuotta 1945 nainen oli ollut irtolaisuudesta johtuen seitsemän kertaa työlaitoksessa ja kerran pakkotyölaitoksessa. Vuoden 1945 jälkeen hänet oli pidätetty poliisin toimesta samasta syystä kolmekymmentä kertaa ja hänet oli palautettu pakkotyöhön seitsemän kertaa, missä hän taas artikkelin kirjoittamisen aikaan oli. (Suomen poliisilehti n:o 6, 1951)

Kuva 1. Viinatrokareilta takavarikoituja autoja ja pirtua (kuva: Poliisimuseo)

4.2 Irtolaisuuden valvonta ja ehkäisy

Poliisimieheen kirjoittamassaan artikkelissa komisario B. Sjöstedt kuvailee irtolaisia "yhteiskuntaoliksi" sekä "mustiksi lampaiksi" ja kertoo heidän yhteiskuntaan johdattamisensa olevan epäkiitollinen tehtävä. (Poliisimies, 1940)

Maaseudun poliisiviranomaisten tulisi kiinnittää huomioita mustalaisten käyttämiin reitteihin erityisesti syrjäseuduilla, missä mustalaiset suorastaan terrorisoivat paikkakunnan asukkaita, ohjeistaa Suomen poliisilehden artikkelin kirjoittaja. (Suomen poliisilehti n:o 16, 1945)

Läänisihteeri V. Lisakkala kertoi poliisipäällikön päivillä pitämässään esityksessä, että irtolaislain 23 § mukaan irtolaisten silmälläpito ja valvonta kuului poliisiviranomaisille ja huoltolautakuntalaisille. Edellä mainitun lain 28 § sanottiin, että poliisimiehen tuli pidättää henkilö, jota todennäköisillä syillä epäiltiin irtolaiseksi ja ensi tilassa toimittaa tämä poliisipäällikön kuulusteltavaksi. Myös huoltolautakunnan tai sen asianomaisen osaston jäsenenä ja kaitsijalla, sekä paikallisella tarkastajalla oli oikeus kuulustella irtolaiseksi epäiltyä, mikäli poliisimiestä ei viivytyksettä tavattu. Heillä oli oikeus myös irtolaisten pidättämiseen, mutta se vaati sosiaaliministeriön vahvistaman tunnusmerkin pidättävälle esittämisen vaadittaessa. (Suomen poliisilehti n:o 10, 1945).

Tauno Järvisen Suomen Poliisilehteen kirjoittama artikkeli ”Irtolaisuuden selvittäminen poliisikuulustelussa” antaa kattavan kuvan siitä, miten irtolaisten kuulustelun rakenne pääpiirteissään meni. Heti artikkelin alussa Järvinen selittää, että kuulustelujen toteuttaminen lain ohjeistamalla tavalla poliisipäällikön toimesta ei monesti käytännössä onnistunut, vaan ne siirrettiin johtosäännön mukaan tavan poliisimiesten tehtäviksi. Erityisesti maaseudulla joutuivat rivimiehet suorittamaan kuulusteluja irtolaisepäilyille ja asiassa ilmenneille todistajille. (Suomen poliisilehti n:o 5/1951).

Ennen varsinaista kuulustelua suoritettiin epäilylle tai todistajalle niin sanottu esikuulustelu, josta ei pidetty pöytäkirjaa. Esikuulustelun tarkoituksena oli perehtyä irtolaisen elämänkulkuun yleiskäsityksen saamiseksi. Tämän pohjalta kuulustelija teki itselleen pääpiirteisen kuulustelusuunnitelman varsinaiseen kuulusteluun. (Suomen Poliisilehti n:o 5/1951).

Ensimmäisenä kuulustelussa tuli selvittää voidaanko henkilöön kohdistaa irtolaismenettelyn toimenpiteitä. Oliko henkilö täysi-ikäinen ja mielentilaltaan normaali. Molempien kohtien täytyessä ryhdyttiin selvittämään henkilön taustoja. (Suomen poliisilehti n:o 5/1951).

Kuulusteluissa selvitettiin yksityiskohtaisesti nykyinen kotipaikka, asianomaisen lapsuus, nuoruusvuodet, saadut rangaistukset, sekä myöhemmät elämänvaiheet. Näiden asioiden selvittäminen oli tärkeää ennen irtolaisuuden erikoistunnusmerkkien tarkastelua, sillä näillä saatiin selvitettyä henkilön irtolaisuuden motiivi, eli miksi henkilö on alkanut viettämään irtolaiselämää. Järvisen mukaan motiivi oli usein määräävänä tekijänä siihen, millaisiin toimiin henkilön suhteen ryhdytään. (Suomen poliisilehti n:o 5/1951).

Erikoistunnusmerkkejä selvittäessä tarkasteltiin, täytyivätkö henkilön osalta irtolaismainen kuljelu, työnvieroksuminen, kerjääminen, ammattimainen haureudenharjoittaminen tai muu huonotapainen elämä. (Suomen poliisilehti n:o 7/1951).

Nimismies ja varatuomari Eino Kokkosen mukaan toimenpiteet joihin irtolaisia kohtaan voitiin ryhtyä, olivat ehkäisevää tai rankaisevaa ja ojentavaa laatua. Ehkäiseväksi laaduksi katsottiin varoitus ja sen ohessa annetut neuvot, sekä ohjeet tai vieraspaikkakuntalaisen kotiin lähettäminen. Rankaisevaa ja ojentavaa laatua oli laitoshoido joko työlaitoksessa tai pakkotyölaitoksessa. (Suomen poliisilehti n:o 14–15, 1937).

Kuva 3. Irtolaisvalvontaa (kuva: Poliisimuseo)

Jos henkilö todettiin kuulustelun perusteella irtolaiseksi, oli lievin toimenpide hänen varoittamisensa, kirjoittaa nimimerkki Y. R. Varoittamisen yhteydessä tuli irtolaista:

- a) auttaa vapautumaan epäedullisesta ympäristöstä, sekä hankkimaan itselleen sopiva asunto tai työpaikka;
- b) toimitettava kotipaikkakuntaansa siellä käsiteltäväksi;
- c) avustettava saamaan sairaala- tai muuta hoitoa, jos hän on sellaisen tarpeessa;
- d) sekä tuettava ja ohjattava muilla sopivilla keinoilla säännölliseen ja kunnialliseen elämäntapaan. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Mikäli eivät irtolaiseksi todetun varoittaminen, ohjeistaminen ja auttaminen saaneet häntä parantamaan huonoja tapojaan, määrättiin hänet irtolaisvalvonnan alaiseksi. Irtolaisvalvonta kesti vuoden, mutta erityisistä syistä voitiin sen pituutta pidentää kahteen vuoteen, tai lakkauttaa ennen vuoden määräaika. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Irtolaisvalvonnan alaisen tuli noudattaa hänelle annettuja ohjeita liittyen hänen elintapoihinsa, asuinpaikkaansa, asuntoonsa, sekä ansiotoimeensa. Hänelle annettiin erityinen valvontakirja, johon ohjeet oli merkitty. Valvontakirjaa tuli näyttää vaadittaessa oleskelupaikkakunnan huoltolautakunnalle ja niille, kenen tehtäväksi oli nimitetty irtolaisvalvonnan alaisten silmällä pitäminen, sekä poliisille. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Tapauksissa, jossa irtolaisvalvonnan alainen henkilö oli kateissa asuinpaikkakunnaltaan, oli poliisi velvollinen antamaan pyydettyä virka-apua huoltolautakunnalle henkilön palauttamiseksi. Jos valvonnan alaista ei tavoitettu, hänet etsintäkuulutettiin. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Työlaitokseen tai pakkotyölaitokseen irtolainen määrätään, mikäli häntä ei ole irtolaisvalvonnan avulla saatu palautetuksi ”säännölliseen ja kunnialliseen elämäntapaan.” Laitoksiin saattoi irtolainen joutua myös suoraan kuulustelusta, jos oli ilmeistä, että lievemmat keinot eivät tule häneen puremaan, jos hän oli vaaraksi itselleen ja muille tai ilmeiseksi häiriöksi yleiselle järjestykselle ja siiveellisyydelle. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Työlaitokset olivat valtion irtolaisten hoitoa varten perustettuja laitoksia, tai sosiaaliministeriön irtolaisten työlaitokseksi hyväksymiä yksityisiä tai kunnallisia laitoksia. Irtolaista hoidettiin työlaitoksessa niin pitkään, että saatiin perusteltu syy olettaa, että hän parantaa tapansa. Enimmäishoitajakson pituus oli kuitenkin maksimissaan yksi vuosi, ellei kyseessä ollut irtolainen kuka on viimeisen vuoden sisään ollut työ- tai pakkotyölaitoksessa hoidettavana. Tällöin häntä saatettiin pitää hoidettavana enintään kolmen vuoden ajan. Työlaitosten toimintaa valvoi sosiaaliministeriö. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

Pakkotyölaitokset olivat työlaitosten tavoin valtion perustamia laitoksia pakkotyötä varten tai valtioneuvoston hyväksymiä kunnallisia laitoksia tai niiden osastoja. Pakkotyölaitoksessa joutui irtolainen olemaan vähintään kaksi vuotta ja erinäisistä syistä voitiin pakkotyöaika pidentää siitä vielä vuodella. Tapauksissa, joissa irtolainen oli ollut aikaisemmin pakkotyölaitoksessa tai kärsinyt vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistuksen, pidettiin häntä pakkotyölaitoksessa niin kauan kunnes oli perusteltu aihe olettaa tämän laitoksesta päästyään alkavan elämään kunniallista, työteliästä ja säännöllistä elämää. Työlaitoksista poiketen, pakkotyölaitoksien valvonnasta vastasi oikeusministeriön ylin johto. (Suomen poliisilehti n:o 10/1936).

4.3 Huoltopoliisi

Poliisimiehen artikkelissa vuodelta 1948 ”Helsingin huoltopoliisi ja sen toiminta pääpiirteissään” kuvailee kirjoittaja Kauko Hyppölä Helsingin huolto-osaston pääasialliseksi tehtäväksi huoltolainsäädännössä poliisiviranomaisille määrättyjen tehtävien suorittamisen. Kirjoittajan mukaan nimi saattaa olla harhaanjohtava, sillä huolto-osasto ei nimestään huolimatta ”huolla” ketään, vaan tutkii ja todetessaan huollon tarpeen ohjaa henkilön oikean huoltoelimen huollettavaksi. Poliisin intresseihin kuului katu- ja ruokalakuvan ”kaunistaminen” saattamalla ”asosiaalisen aineksen” huoltotoimenpiteiden alaisuuteen ja pahimmat suljettuihin huoltolaitoksiin. (Poliisimies 1948).

Helsingin huolto-osastossa toimijoita artikkelin kirjoittamisen aikaan yhteensä 69. Huolto-osaston asiakaskunta oli moninainen. Asiakaskuntaan kuuluivat irtolaiset, työpinnarit, alkoholistit, köyhäinhoidon ja lastensuojelun tarpeessa olevat, huumeiden käyttäjät ja näiden lisäksi ”Lex veneris”-tauti sairastavat henkilöt. (Poliisimies 1948).

Hyppölän mukaan Helsingin huolto-osaston tärkeimmän asiakasryhmän muodostivat irtolaiset. Eniten irtolaisia Helsingissä esiintyi Punavuoren kaupunginosassa, Länsisatamassa, Mannerheimintien alkupäässä ja yöllä Esplanadilla, sekä rautatieasemalla. Artikkelissa esitellyssä tilastossa 1.1. – 31.12.1947 väliseltä ajalta olivat naiset miehiin nähden yliedustettuna. Naisirtolaisista oli tällä ajanjaksolla tehty yhteensä 2086 ilmoitusta, kun miehistä taas vain 448. (Poliisimies 1948).

Kuva 2. Huoltopoliisi tarkkaili kansaa (kuva: Elävä arkisto/yle.fi)

Toisessa Poliisimiehen artikkelissa, myös vuodelta 1948 ”Hajapiirtoja huoltopoliisin kehityksestä Kotkassa” kertoo tuntematon kirjoittaja Kotkan poliisin huolto-osaston juontavan juurensa vuoteen

1922. Artikkelin kirjoittamisen aikaan Kotkan huolto-osaston vahvuus Helsingin vastaavaan verraten oli varsin pieni, vain kahdeksan henkilöä. Näihin henkilöihin kuuluivat päällikkö, viisi huoltoetsivää, yksi naiskonstaapeli ja kanslisti. (Poliisimies 1948).

Kotkan huolto-osaston tehtäviksi oli 1. tammikuuta 1940 voimaan tulleessa Kotkan poliisilaitoksen ohjesäännössä määritelty huolehtiminen alkoholisti- ja irtolaisvalvonnasta, väkijuomalain noudattamisen valvonta ja tämän laatuisten rikosten selvittäminen ja tutkiminen, huolehtiminen mielisairaista, luettelon pitäminen huolto-osaston takavarikoimasta omaisuudesta, sekä pidätettyjen henkilöiden sormenjälkien ja muiden henkilötuntemerkkien talteen ottaminen ja valokuvaaminen. Näiden tehtävien lisäksi Kotkan huolto-osastossa pidettiin kortistoja irtolaisista, alkoholisteista, työnvieroksujista, sekä henkilöistä, joille oli kiellettyä myydä väkijuomia. (Poliisimies 1948).

4.4 Irtolaisrekisteri

Tuntematon kirjoittaja pohti vuoden 1943 Suomen poliisilehden "katsauksia"-osiossa irtolaisvalvonnan tehostamista. Yhdeksi tarpeeksi hän nosti kirjoituksessaan erikoisen irtolaisrekisterin aikaansaamisen, joka tulisi perustaa rikostutkimuskeskuksen yhteyteen. (Suomen poliisilehti n:o 11, 1943).

Suomen poliisilehden artikkelissa vuodelta 1938 löytyy tilastotietoja irtolaishuollon piiriin joutuneista. 546 kunnasta, jotka olivat lähettäneet Sosiaaliministeriön sosiaaliseen tutkimustoimistoon irtolaistilastoja, 414 kuntaa ilmoitti, ettei niissä ole vuoden 1937 aikana ollut yhtään irtolaislaissa tarkoitettuja henkilöitä. Lopuissa 132 kunnassa irtolaisia oli ollut kyseisen vuoden aikana yhteensä 1074. Eniten huollettuja irtolaisia oli Uudenmaan läänissä ja vähiten Mikkelin läänissä. Huolletuista irtolaisista 60,3 % oli naisia ja suurin osa heistä oli joutunut irtolaishuollon alaiseksi ammattihaureuden harjoittamisesta. (Suomen poliisilehti n:o 16, 1938).

14. elokuuta 1936 annetun irtolaisista pidettävän keskusrekisterin asetuksen mukaan tuli rekisteriin merkitä ainoastaan sellaiset henkilöt, jotka oli irtolaisuudesta määrätty työ- tai pakkotyölaitokseen. Irtolaiset, jotka joutuivat tekemisiin ainoastaan poliisi- tai huoltoviranomaisten kanssa, jäivät rekisterin ulkopuolelle. Tämä puutteellisuus nähtiin ongelmallisena ja tästä syystä perustettiin 5. syyskuuta 1945 annetun irtolaisrekisteriasetuksen mukainen irtolaisrekisteri. (Suomen poliisilehti n:o 21/1951).

Irtolaisrekisteriasetuksen 2 § mukaan rekisteriä oli pidettävä seuraavista henkilöistä:

- 1) Jotka on irtolaisuudesta määrätty työlaitokseen tai pakkotyöhön
- 2) jotka on määrätty irtolaisvalvonnan alaisiksi
- 3) joita on irtolaisuudesta varoitettu ja joihin nähden sen ohessa on ryhdytty huoltotoimenpiteisiin

- 4) joita on irtolaisuudesta epäiltynä kuulusteltu, vaikkei heihin nähden olekaan ryhdytty enempiin toimenpiteisiin, taikka
- 5) jotka on rikoksen johdosta toimitettujen kuulustelujen yhteydessä todettu irtolaisiksi. (Suomen poliisilehti n:o 24/1945).

Irtolaisrekisterin tehtävänä oli koota yhteen ja säilyttää poliisiviranomaisten, huoltolautakuntien, läänihallitusten ja korkeimman hallinto-oikeuden lähettämät irtolaisilmoitukset, sekä antaa heille tietoja irtolaisia koskevia asioita käsitellessä. Rekisteri auttoi erityisesti poliisiviranomaisia heidän ollessaan tekemisissä irtolaiseksi epäiltyjen henkilöiden kanssa. Sieltä he saivat luotettavan pohjan arvostelullensa, oltiinko tekemisissä irtolaisen kanssa. (Suomen poliisilehti n:o 21/1951).

Vuonna 1951 oli rekisteröityjä irtolaisia rekisterissä 16 845 henkilöä, joista 7 537 olivat miehiä ja 9 308 olivat naisia. Irtolaisia koskevat rekisteritiedot poistettiin tapauksissa, joissa asianomainen henkilö on kuollut, hän on täyttänyt 90 vuotta tai kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun viimeinen rekisteriin merkitty irtolaisilmoitus on saapunut, mikäli henkilöä ei ole määrätty työ- tai pakkotyölaitokseen. (Suomen poliisilehti n:o 21/1951).

Rikostutkimuskeskuksen osastonjohtaja livari Kiljusen Suomen poliisilehteen kirjoittamassa artikkelissa olevasta tilastosta selviää, että rekisteröityjen irtolaisten määrä on tuplaantunut vuodesta 1945, kun irtolaisrekisteri perustettiin. Vuonna 1945 oli rekisteröityjä irtolaisia 8278, kun taas vuonna 1950 irtolaisia oli rekisteröity jo 16058 kappaletta. (Suomen poliisilehti n:o 6, 1951)

5 AINEISTON YHTEENVETO

Tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset poliisin ammattilehtien kirjoitukset referoitiin ja jaettiin neljän eri teemakokonaisuuden alle. Nämä teemakokonaisuudet olivat: Irtolaiset, Irtolaisuuden valvonta ja ehkäisy, Huoltopoliisi, sekä Irtolaisrekisteri. Sivu- ja sanamäärällisesti eniten tekstiä löytyi teeman "Irtolaiset" ympärillä ja vähiten teemasta "huoltopoliisi". Eri lähdeviitteiden määrää tarkastellessa monipuolisimmat lähdeviittaukset löytyivät teemasta "Irtolaisuuden valvonta ja ehkäisy" ja yksipuoleisimmat teemasta "Huoltopoliisi".

Suomen poliisilehti sisälsi Poliisimies-lehteen verraten enemmän kirjoituksia opinnäytetyön aihealueeseen liittyen. Tutkimuskysymyksen kannalta monipuolisimmin tietoa sai Suomen poliisilehden kirjoituksesta vuodelta 1936. Nimimerkki Y. R. kertoi kirjoittamassaan artikkelissa irtolaisuuden tunnusmerkistöstä ja irtolaisiin kohdistetuista huoltotoimenpiteistä. Toinen sisältämänsä tiedon kannalta monipuolinen kirjoitus oli Tauno Järvisen Suomen poliisilehteen kirjoittama artikkeli, joka käsittelee yksityiskohtaisesti sekä irtolaisten kuulustelua, että irtolaisuuden tunnusmerkistöä.

Johtuen opinnäytetyön aineistoksi valikoituneiden artikkeleiden kirjoittajakunnasta ja kohdeyleisöstä olivat kirjoitukset pääosin tiedottavaa ja ohjeistavaa laatua. Ne käsittelivät irtolaislain lakipykälää, irtolaisuuden tunnusmerkistöä, irtolaisvalvontaa ja heihin kohdistettuja huoltotoimia, sekä huoltopoliisin ja irtolaisrekisterin toimintaa.

5.1 Lähdekriittisyys

Pertti Alasuutarin kuvailee lähdekritiikkiä olennaiseksi osaksi analyysia, jossa tulee tavalla tai toisella ratkaista kysymys siitä, miten luotettavia annetut tiedot ovat. Lähdekritiikki ei ole Alasuutarin mukaan mekaaninen operaatio, vaan se edellyttää aina terveen järjen käyttöä. Pyrkimys on lähdeä ja sen tarkoituksena erittelemällä päätellä miten luotettavana saatuja tietoja voidaan pitää. (Alasuutari 1999, 95–101).

Lähteen tunteminen on avainasemassa sen kritisoimiseen ja lehtiä tutkimuksen aineistona tarkastellessa tulee tiedostaa lehden asema osana jotain tiettyä yhteisöä. Lehden sisäinen ja ulkoinen dynamiikka kertoo sen suuntautumisesta, joka vaikuttaa sen esittämän tiedon ja todellisuuden suhteeseen. (Boberg 2004). Tämän opinnäytetyön osalta edellä mainittu tarkoittaa sitä, että tulee ymmärtää Suomen poliisilehden ja Poliisimies-lehden olevan poliisin ammattilehtiä, jonka pääasiallinen kirjoittaja-, ja lukijakunta ovat poliiseja. Poliisia organisaationa voidaan yleisesti pitää luotettavana tahona ja tätä myöden voidaan kirjoitusten olettaa olevan asiasisältöisiä, mikä puhuu kirjoitusten luotettavuuden puolesta. Tämän lisäksi aineiston luotettavuutta lisää kirjoitusten samansuuntaisuus. Irtolaisia koskien on osasta kirjoituksia havaittavissa negatiivissävytteisyyttä, mikä tulee myös ottaa lähdekritiikin kannalta huomioon.

5.2 Aineiston analysointi

Irtolaisuuden tunnusmerkistö oli usein kirjoituksissa esiintyvä aihealue. Kyseisen aiheen tiheä esiintyminen aineistossa johtuu kirjoitusten luonteesta. Kirjoitusten käsitellessä irtolaislain eri pykälää ja menettelytapoja oli irtolaisuuden tunnusmerkistön auki kirjoittaminen välttämätöntä, jotta lukija pystyy hahmottamaan kokonaisuuden paremmin. Ilman irtolaisuuden tunnusmerkistön tuntemusta olisi esimerkiksi vaikea ymmärtää miksi irtolaisista oli haittaa ja miksi heihin kohdistettiin erilaisia irtolaistoimenpiteitä.

Erityisesti uuden irtolaislain alkuvuosina on irtolaisuuden tunnusmerkistön esiintyminen kirjoituksissa ymmärrettävää, sen ollessa vielä kaikille uusi. Myöhemminä vuosina ilmestyneissä kirjoituksissa ovat saattaneen artikkeleiden kirjoittajat ajatella, että vaikka lukijakunta onkin pääasiassa poliisiviranomaisia, ei irtolaisuuden tunnusmerkistön kertaamisesta ole haittaa. Näiden lisäksi on yleisessä tiedossa, että asiasisältöisien tekstien rakenteeseen kuuluu, että aihealueen termistö pitää selittää lukijalle, eikä olettaa lukijan tuntevan sitä entuudestaan.

Motivaatiotekijän irtolaisuuden tunnusmerkistöön liittyvän kirjoittelun takana voisi olettaa olevan poliisimiehistön parempi ymmärrys irtolaislakia koskien ja tätä myötä paremmin hoidetut irtolaisia koskevat poliisitehtävät.

Kirjoittelu irtolaisia koskien oli pääasiassa objektiivista, mutta osassa kirjoituksista oli havaittavissa negatiivissävyytteisiä asenteita. Tämä on havaittavissa erityisesti Suomen poliisilehden mustalaisia käsittelevässä numerossa vuodelta 1945. Lisäksi tietynlaisesta asennoitumisesta kertovat esimerkiksi aineistossa esiintyneet sanavalinnat ”epäkiitollinen tehtävä”, ”asosiaalinen aines” ja ”musta lammas”. Kattavimmaksi kirjoitukseksi irtolaisuuden tunnusmerkistön osalta osoittautui Tauno Järvisen Suomen poliisilehden kirjoittama artikkeli vuodelta 1951. Tässä artikkelissa hän paneutui irtolaiskuulustelujen rakenteen lisäksi varsin huolellisesti irtolaisuuden erityistunnusmerkkeihin.

Irtolaisuuden tunnusmerkistön lisäksi usein aineistossa esiintynyt teema oli irtolaisuuden valvonta ja se ehkäisy. Erityisesti irtolaisuuden alkuvuosina on nimimerkin Y. R. vuoden 1936 Suomen poliisilehden kirjoittaman kaltaiset artikkelit olleet tarpeen irtolaislain ollessa uusi kaikille viranomaisille. Kuuluihan irtolaisten valvonta lain mukaan poliisi- ja huoltoviranomaisille. Kirjoituksessaan nimimerkki Y. R. kertoo pääpiirteissään, miten irtolaisten kanssa tuli menetellä.

Motiivitekijänä Tauno Järvisen kirjoittamalle yksityiskohtaiselle artikkelille liittyen irtolaisten kuulusteluihin lienee taas poliisimiesten ammattitaidon parantuminen kuulusteluiden osalta. Kuten Järvisen kirjoittamassa tekstissä mainitaankin, erityisesti maaseudulla miehistötasoiset poliisimiehet joutuivat usein suorittamaan irtolaiskuulusteluja, kun poliisipäällikkö ei ollut ensi tilassa tavattavissa.

Kirjoitukset huoltopoliisiin liittyen aineiston osalta olivat vähissä. Opinnäytetyön aineiston rajaantua artikkelieihin vuosilta 1936–1951, löytyi huoltopoliisiin liittyen Poliisimies-lehdestä vain kaksi kirjoitusta. Artikkelit ovat kirjoitusasultaan katsauksia, jotka käsittelevät kahden eri huoltopoliisin yksikön toimintaan Suomessa. Kirjoituksista lukijalle selviävät huolto-osastojen tyypilliset työtehtävät, asiakaskunnan rakenne ja osastojen työvoiman määrä.

Varmasti yhtenä syynä sille miksi tällaiset artikkelit on Poliisimies-lehden kirjoitettu, on selonteko huolto-osastojen ulkopuolisille virkamiehille huoltopoliisin toiminnasta. Yhteistyön kannalta eri toimijoiden välillä on varmastikin hyödyllistä tietää vastapuolen toimintatavat ja tavoitteet.

Huoltopoliisia käsittelevien kirjoitusten tavoin, ei myöskään irtolaisrekisteriin liittyen löytynyt montaa artikkelia. Tämä selittyy osittain siitä syystä, että virallinen irtolaisrekisteri perustettiin vuonna 1945, mutta tämän opinnäytetyön aineiston rajaus päättyy vuoteen 1951. Irtolaisrekisteriä koskevat kirjoitukset käsittelevät sen toimintaa ja siihen liittyviä lakipykäläitä, sekä tilastoja irtolaisuuteen liittyen. Artikkeleiden kirjoittamisen motivaatiotekijöinä lienee olleet tiedottaminen ja ajankohtaisen tilastotiedon jakaminen.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että kiinnostavimpia aiheita poliisin ammattilehtien mielestä ovat irtolaisuuden tunnusmerkistö, sekä irtolaisuuden valvonta ja erinäiset irtolaistoimenpiteet. Näiden aiheiden tiheä esiintyminen aineistossa selittyy ainakin osittain niiden ajankohtaisuudella, irtolaislain ollessa vielä uusi. Yhtenä motivaatiotekijänä kirjoitusten takana on mitä todennäköisimmin ollut poliisimiesten tiedottaminen aiheista irtolaisuuden ympärillä ja näin kyseisten virkamiesten ammattitaidon kehittyminen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Irtolaiset olivat monimuotoinen täysi-ikäisistä henkilöistä koostuva ei-toivottu ihmisryhmä, joka hahmottiin pois katukuvasta. Irtolaisuudelle tyypillisiä piirteitä olivat päämäärätön paikkakunnalta toiseen kuljeskelu, työn välttely, kerjääminen, elannon hankkiminen hyvien tapojen vastaisilla keinoilla, sekä yleisen järjestyksen, turvallisuuden, tai siveellisyyden vaarantava elintapa. Hyvien tapojen vastaisiksi keinoiksi hankkia elantoa katsottiin prostituutio, ennustaminen, uhkapelit, sekä viinan valmistaminen ja sen myyminen. Yleisen järjestyksen, turvallisuuden ja siveyden vaarantavaa elämää elävät henkilöt olivat useimmiten taas alkoholisteja ja taparikollisia.

Irtolaiset olivat usein köyhiä, matalasti koulutettuja ja monesti irtolaisuuden lisäksi myös rikollisia. Tilastollisesti naisirtolaisia oli jonkin verran miesirtolaisia enemmän. Eniten irtolaisilmoituksia tehtiin ”haureuden harjoittamisesta” eli prostituutiosta.

Vastuu irtolaisten valvonnasta kuului poliisi- ja huoltoviranomaisille. Poliisimiehen tuli irtolaiseksi epäilty tavatessaan pidättää tämä ja toimittaa viivytyksettä poliisipäällikön kuulusteltavaksi. Tietyin edellytyksin saivat poliisin lisäksi myös huoltoviranomaiset pidättää irtolaiseksi epäillyn henkilön. Erityisesti maaseudulla ei monesti ollut mahdollisuutta poliisipäällikön suorittamaan irtolaiskuulusteluun, jolloin vastuu siitä siirtyi tavalliselle poliisimiehelle. Pidättämisen tavoin, pystyivät myös huoltoviranomaiset suorittamaan kuulustelun, jos poliisimiestä ei ollut saatavilla.

Kuulusteluissa oli tarkoitus selvittää, oliko pidätetty henkilö todellisuudessa irtolainen. Tähän saatiin vastaus taustoittamalla kuulusteltavan elämää ja menneisyyttä kysymällä kysymyksiä liittyen tämän kotipaikkaan, lapsuus- ja nuoruusvuosiin, saatuihin rangaistuksiin, sekä eri elämänvaiheisiin. Näiden lisäksi pyrittiin selvittämään sopivatko kuulusteltavaan henkilöön ensimmäisessä kappaleessa mainitut irtolaiselle tyypilliset piirteet.

Jos kuulusteltu henkilö todettiin irtolaiseksi, ryhdyttiin hänen osaltaan irtolaistoimenpiteisiin. Toimenpiteet olivat asteittain kovenevia, mutta joissain tapauksissa saatettiin siirtyä suoraan ankarim-

paan rangaistukseen, jos näytti siltä, että lievemmat keinot eivät tule kyseiseen irtolaiseen vaikuttamaan. Lievin keinoista oli varoitus, jonka yhteydessä irtolaista pyrittiin ohjeistamaan ja auttamaan eri tavoin. Jos henkilö oli kotoisin toiselta paikkakunnalta, lähetettiin hänet sinne käsiteltäväksi.

Mikäli irtolaisen varoittaminen ja sen ohessa ohjeistaminen todettiin tehottomaksi, määrättiin hänet irtolaisvalvonnan alaiseksi. Valvonta kesti vuoden ajan, mutta erityisistä syistä saatettiin sen kesto pidentää kahteen vuoteen, tai voitiin se lakkauttaa ennen määräaikaa. Irtolaisvalvonnan alaisen tuli kantaa mukanaan valvontakirjaa, mikä oli vaadittaessa näytettävä sekä huoltoviranomaisille, että poliisille. Sen lisäksi, että irtolaisen tuli pitää mukanaan valvontakirjaa, oli hän muutenkin tarkan viranomaisseulan alla. Henkilön piti noudattaa hänelle annettuja ohjeita elämiseen ja työskentelyyn liittyen. Tämän lisäksi ei hän saanut poistua asuinpaikkakunnaltaan.

Ankarin rangaistuksista oli työlaitokseen, tai pakkotyölaitokseen määrääminen. Irtolainen määrättiin laitokseen joko suoraan kuulustelusta tai jos häntä ei saatu irtolaisvalvonnan avulla palautettua ”säädylliseen ja kunnialliseen elämäntapaan”.

Työ- ja pakkotyölaitokset olivat valtion perustamia irtolaisten hoitoon tarkoitettuja laitoksia ja sosiaaliministeriön tai valtioneuvoston hyväksymiä yksityisiä ja kunnallisia laitoksia. Työlaitosten toimintaa valvoi sosiaaliministeriö ja pakkotyölaitosten valvonnasta vastasi puolestaan oikeusministeriön ylin johtoporras. Työlaitoksessa irtolaista pidettiin niin pitkään, kunnes oli perusteltu syy olettaa tämän parantavan tapansa, mutta maksimissaan vuoden ajan. Pakkotyölaitoksessa irtolaista pidettiin samoin periaattein, kuin työlaitoksessakin, mutta rangaistuksen pituus oli aina vähintään kaksi vuotta. Aikaisemmat kerrat työ- tai pakkotyölaitoksessa lisäsivät rangaistusajan pituutta.

Poliisilla oli erillisiä huolto-osastoja, joiden tehtävänä oli huoltolainsäädännössä, mihin myös irtolaislaki kuului, poliisiviranomaisille määrättyjen tehtävien hoitaminen. Muiden poliisin yksiköiden hoitaessa myös muita poliisitehtäviä, keskittyi huoltopoliisi vain irtolaisuuteen ja muihin siihen rinnastettaviin ilmiöihin, kuten alkoholismiin ja köyhäinhoitoon. Huolto-osastojen työntekijä vahvuudet vaihtelivat kaupungeittain. Siinä missä Kotkassa pärjättiin vuonna 1948 kahdeksalla henkilöllä, työllisti Helsingin huolto-osasto 69 ihmistä.

Poliisin ja huoltoviranomaisten apuna irtolaisuuden torjunnassa oli vuodesta 1945 alkaen erillinen irtolaisrekisteri. Ennen rekisterin perustamista pidettiin kirjaa vain irtolaisista, jotka oli määrätty työ- tai pakkotyölaitokseen, mikä johti siihen, että paljon irtolaisainesta jäi rekisteröimättä. Asia ratkaistiin perustamalla erillinen irtolaisrekisteri, johon rekisteröitiin työ- tai pakkotyölaitoksiin ja irtolaisvalvonnan alaiseksi määrättyt, irtolaisuudesta kuulustellut ja varoitettut, sekä irtolaisiksi todetut. Rekisteröityjen lisäksi irtolaisrekisteristä löytyi kaikkien viranomaistahojen sinne lähettämät irtolaisilmoitukset. Tehdessään arviota siitä, tuliko joku todeta irtolaiseksi, oli irtolaisrekisteri poliisiviranomaisille hyvä työkalu.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuskysymyksenä oli ”Millaisen kokonaiskuvan irtolaisuudesta, sekä sen valvonnasta ja ehkäisystä saa Suomen poliisin ammattilehtien artikkeleiden pohjalta?”

Suomen poliisilehteä ja Poliisimies-lehteä aineistona käyttäen saa irtolaisuudesta ja sen valvonnasta, sekä ehkäisystä laajan kokonaiskuvan, mutta se jää pintapuoliseksi. Tosin ei voi odottaa, että vain kahta poliisin ammattilehteä lähdeaineistoa käyttäen pystyisi saamaan täydellistä kokonaiskuvaa niinkin laajan aiheen ympäriltä kuin irtolaisuus.

Pintapuoliseksi kokonaiskuva jää osittain siitä syystä, että vaikka artikkeleiden kirjoittajat ovatkin omia yksilöitään, tarkastelevat he kaikki irtolaisuutta väistämättä enemmän tai vähemmän samasta virkamiesmäisestä näkökulmasta. Toinen syy kokonaiskuvan pintapuolisuudelle on opinnäytetyön rajauksessa. Jos työ olisi rajattu käsittelemään esimerkiksi vain huoltopoliisia olisi silloin päästy pintaan syvemmälle, sen mahdollistaessa aiheen yksityiskohtaisemman käsittelyn. Tähän ei tosin nykyinen aineisto olisi riittänyt, vaan sitä olisi tullut laajentaa poliisin ammattilehtien ulkopuolelle.

Aineisto herättää kysymyksiä irtolaisuuteen ja sen valvontaan liittyen. Mitkä ovat syyt sen takana, että henkilöstä tulee irtolainen? Ketä olivat poliisin lisäksi muut huoltoviranomaiset? Millaista työtä työ- ja pakkotyölaitoksissa tehtiin ja millaista niissä oli elää? Jotta näihin kysymyksiin saataisiin vastaus, tulisi aineistoa jälleen laajentaa myös muihin lähteisiin, kuin kahteen poliisin ammattilehteen.

Opinnäytetyö vastaa esitettyyn tutkimuskysymykseen ja saattaa helpottaa jatkotutkimusten tekemistä aiheesta, mutta se ei varsinaisesti tuota uutta tietoa aihealueesta aineiston ollessa jo olemassa olevia tekstejä. Teemoittelu osoittautui hyväksi työkaluksi aineiston käsittelyyn ja jäsentämiseksi, mutta lehdistötutkimuksessa käytetyt kiinnostus- ja motivaatioanalyysi sopisivat paremmin perinteisten sanomalehtien analysointiin.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe irtolaisuuden ympärillä voisi olla perehtyminen huoltopoliisin toimintaan naiskonstaapelien näkökulmasta. Toinen kiinnostava aihe olisi tutkia irtolaisuutta jonkun, tai joidenkin irtolaisten näkökulmasta tarkasteltuna.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.

Autio-Sarasmo, Sari 2008: 10. Historian tutkimus, tutkimusprosessi, Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura, Tekstejä alan tutkimusmetodologiasta ja -menetelmistä. Luettavissa: <https://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/10.%20Historian%20tutkimus%2C%20tutkimusprosessi%2C%20Sari%20Autio-Sarasmo.pdf> Luettu: 12.10.2021

Boberg, Henrik. 2004. Mustaa valkoisella – näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä. Lähde – historiallinen aikakauskirja. Joensuu. Labyrintti ry. Luettavissa: <https://aikakauskirjalahde-filles.wordpress.com/2016/04/lahde1-04.pdf> Luettu: 01.11.2021

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Osuuskunta Vastapaino.

Itsenäisen Suomen poliisi-verkkonäyttely. Poliisimuseo. Luettavissa: <https://www.poliisi100.fi> Luettu: 12.10.2021

Kinnunen, Kalle. 2019. Huoltoa vai hirmuvaltaa? Vuoden 1936 irtolaislain elinkaari. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Luettavissa: https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/148056/Kinnunen_Kalle_opinnayte.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu: 19.10.2021

K. J. Ståhlberg. 1893. Irtolaisuus Suomen lain mukaan. Helsinki. Painatuskeskus Oy.

Rasila, Viljo. 1937. Tilastomatematiikan analyysien käyttömahdollisuudet lehdistöntutkimuksessa. Teoksessa: Lehdistötutkijain seminaari 1973. Toimittanut: Kristiina Ritari. Helsinki: Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisusarja n:o 1

Sosiaaliministeriö. 1949. Huoltolait. Helsinki. Valtioneuvoston Julkaisuväestö.

Teräväinen, Erkki 2008. Huomioita lehdistöstä historiantutkimuksen kohteena. Luettavissa: <https://web.archive.org/web/20200710034315/https://www.ango.fi/userData/ango/artikkelit/lehdisto1pdf.pdf> Luettu: 26.10.2021

Uusitalo, Hannu. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Juva. WSOY.

Lehdistöaineisto

Poliisimies. 1929.

Poliisimies. 1937. Helsinki. Poliisimieslehti Oy

Poliisimies. 1940. Helsinki. Poliisimieslehti Oy

Poliisimies. 1948. Helsinki. Poliisimieslehti Oy

Suomen poliisilehti. 1921. Turku. Suomen poliisilehden toimitus.

Suomen poliisilehti. 1936. Turku. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö.

Suomen poliisilehti. 1937. Turku. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö.

Suomen poliisilehti. 1938. Turku. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö.

Suomen poliisilehti. 1943. Turku. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö.

Suomen poliisilehti. 1945. Turku. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö.

Suomen poliisilehti. 1951. Turku. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö.